

Aanbevelingen met betrekking tot inclusief onderwijs in Vlaanderen

Inleiding

De onderwijsactoren in Vlaanderen hebben grote goesting om inclusief te werken, om samen te werken en kennis en ervaringen uit te wisselen, en om hindernissen te overwinnen. Dat konden we vaststellen tijdens de [trainingsvoormiddagen](#) over inclusief onderwijs die we in november 2020 organiseerden. Veel is mogelijk binnen het huidige onderwijskader door te vertrekken vanuit de expertise die voorhanden is en door verder in te zetten op de toegankelijkheid en aanpasbaarheid van het onderwijs.

We roepen de minister van onderwijs op om de onderwijsactoren hierin te versterken, om bestaande hindernissen weg te nemen en om naar buiten te komen met een visie over de manier waarop een inclusief onderwijssysteem stapsgewijs gerealiseerd kan worden. Omdat onze onderwijsactoren recht hebben op een overheid die hen ondersteunt.

Op basis van de bijdragen die verschillende onderwijsactoren – van ondersteuners over schooldirecteurs tot academici – aan de trainingsvoormiddagen leverden, doet Unia graag een aantal concrete aanbevelingen met betrekking tot vijf belangrijke werven voor de Vlaamse overheid. Deze werven kunnen niet los van elkaar worden gezien. Om maximaal effect te sorteren en kwaliteitsvol inclusief onderwijs te waarborgen, moet tegelijk op elk van deze vijf werven ingezet worden. Daarbij is het essentieel om ook de ouders van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften te betrekken: niets over ons, zonder ons.

1. Garandeer het recht op inclusief onderwijs

Ouders van kinderen met specifieke onderwijsbehoeften moeten vaak lang zoeken naar een school die bereid is om hun kind in te schrijven. Uit onderzoek is gebleken dat weigeringen om kinderen met specifieke onderwijsbehoeften in te schrijven vaak ‘onder tafel’ gebeuren: ouders worden mondeling afgescheept zonder dat hen een attest van niet-gerealiseerde

inschrijving wordt meegegeven. Veel ouders moeten vijf of meer scholen contacteren vooraleer ze er een bereid vinden om hun kind in te schrijven.¹

Eens ingeschreven moeten ouders er vaak blijven op hameren om inspraak te hebben. Inclusie blijft zo een privilege van gezinnen met ouders die hun rechten kennen en tijd kunnen en willen investeren in een inclusief onderwijstraject. Veel andere kinderen blijven verstoken van hun recht op inclusief onderwijs. Ze zijn aangewezen op het buitengewoon onderwijs waar de kwaliteit van de scholen vaak zwak is². Ook het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap uitte hierover zijn bezorgdheid³.

Uit rechtspraak blijkt dat noodzakelijke aanpassingen in het gewoon onderwijs in principe als redelijk moeten beschouwd worden⁴. Door het toestaan van een inschrijving onder ontbindende voorwaarde, wordt voor sommige leerlingen a priori in vraag gesteld of inclusie wel een redelijke vraag is. Of een leerling het gemeenschappelijk curriculum volgt of een individueel aangepast curriculum, mag zijn of haar recht op inclusie niet beïnvloeden. **Het inschrijvingsrecht moet onverkort gelden voor alle leerlingen, niet enkel voor leerlingen die het gemeenschappelijk curriculum kunnen volgen.**

Voor leerlingen in het gewoon onderwijs die een individueel aangepast curriculum volgen, is een gedifferentieerde studiebekrachtiging aangewezen. Door deze studiebekrachtiging civiel te erkennen, hebben afgestudeerden uit het gewoon onderwijs net als afgestudeerden uit het buitengewoon onderwijs bijvoorbeeld ook recht op een inschakelingsuitkering. De overheid kan hierdoor een belangrijke rem op het doorstromen naar de arbeidsmarkt wegwerken.

2. Verduidelijk de verwachtingen met betrekking tot toegankelijkheid

Een nieuw Begeleidingsdecreet is de uitgelezen kans om duidelijk te maken wat onder inclusief onderwijs verstaan wordt en wat van een school kan verwacht worden met betrekking tot de toegankelijkheid van het curriculum en van het klasgebeuren. Het M-decreet heeft als grote verdienste dat het recht op redelijke aanpassingen in het onderwijs wordt verduidelijkt. Maar het vestigt te weinig de aandacht op de toegankelijkheid van het schoolgebeuren. Het gewicht dat daardoor op de redelijke aanpassingsplicht en de proportionaliteitsafweging komt te liggen, heeft volgens sommigen geleid tot een overdreven juridisering van het onderwijs.

Wat onderwijsactoren nu vooral nodig hebben, naast ondersteuning, is een duidelijk kader om echt werk te kunnen maken van toegankelijk, kwaliteitsvol inclusief onderwijs. Met

---

¹ M. Dupont, Onderzoek naar de barrières die ouders ondervinden bij de zoektocht naar een geschikte school voor hun kind met een beperking, proefschrift ingediend tot het behalen van de academische graad van Master in de Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Gent, 2010.

² Onderwijsspiegel 2020, p. 88.

³ VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap, Slotopmerkingen betreffende het initiële verslag van België, 2014.

⁴ Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, 7 november 2018.

aandacht voor krachtige leeromgevingen, universeel ontwerp, flexibele leerwegen, co-teaching, teamwerk, intervisie, peer-support enzovoort. Het Referentiekader Onderwijskwaliteit dat scholen stimuleert om hun kwaliteitsbeleid verder uit te werken, kan hier handvatten bieden.

Redelijke aanpassingen dienen om drempels te overwinnen die leerlingen met een beperking ervaren in een ontoegankelijke school- en klasomgeving. Hoe minder de school- en klasomgeving toegankelijk is, hoe meer drempels de leerlingen zullen ervaren. Het is dus belangrijk om in de eerste plaats in te zetten op toegankelijkheid voor alle leerlingen. Niet alleen van de schoolinfrastructuur, maar ook bijvoorbeeld van het lesmateriaal, van de werkvormen of van het curriculum. Hoe toegankelijker die zijn, hoe minder aanpassingen op maat achteraf voor individuele leerlingen voorzien moeten worden. Inzetten op toegankelijkheid houdt geen pleidooi voor nivellering in. Wel betekent het dat elke leerling zich aangesproken moet weten, ongeacht zijn of haar specifieke onderwijsbehoeften. Dit geldt uiteraard ook voor zeer makkelijk lerende en (uitzonderlijk) hoogbegaafde leerlingen.

Het is aan de overheid om het doel duidelijk te stellen en expliciet te maken wat met betrekking tot toegankelijkheid van scholen kan worden verwacht, niet alleen wat betreft de school- en klasomgeving maar ook op het vlak van het schoolcurriculum. Dat dient zo toegankelijk mogelijk te worden geconcipeerd zodat er zo min mogelijk drempels overblijven. Dit betekent ook dat het schoolcurriculum makkelijk aanpasbaar moet zijn.

Aansluitend moeten educatieve uitgeverijen gestimuleerd worden om toegankelijk en aanpasbaar materiaal aan te bieden zodat de leerkrachten zo weinig mogelijk inspanningen moeten leveren om het lesmateriaal aan te passen.

3. Versterk de expertise van leerkrachten als onderwijsprofessional

Leerkrachten moeten kunnen vertrouwen op hun expertise als onderwijsprofessional, ook in diverse klasgroepen die hen voor meer uitdagingen stellen. Uit de Diversiteitsbarometer Onderwijs bleek ook dat leerkrachten vragende partij zijn voor betere ondersteuning, coaching en bijscholing om diverse klassen tegemoet te komen.⁵ Door een betere kennis van effectieve onderwijsstrategieën kunnen onderwijsprofessionals bijdragen aan het leerproces van alle leerlingen en verbeteren ze de kwaliteit van het onderwijs⁶.

Vanuit deze basis van effectief onderwijs kunnen leerkrachten ook beter gaan formuleren waar ze precies in ondersteund willen worden of waar leerlingen ondersteuning nodig hebben. Kunnen ze aanpassingen die nodig zijn voor specifieke leerlingen beter gaan inpassen, in overleg met de ouders.

---

⁵ Diversiteitsbarometer Onderwijs, Unia, 2018: <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-onderwijs>

⁶ Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van de Veire, H. (2018). Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie. Leuven: Acco. Zie ook: http://www.prodiagnostiek.be/materiaal/CF_effectief_onderwijs.pdf

Daarom is het belangrijk om in te zetten op het creëren van een leergemeenschap, in de eerste plaats binnen de eigen school. Door onderlinge samenwerking, overleg en coördinatie kunnen leerkrachten van elkaar leren en doeltreffende inclusieve onderwijspraktijken ontwikkelen. **Het is aan de overheid om ervoor te zorgen dat leerkrachten voldoende tijd kunnen vrijmaken voor overleg.**

Diversiteit is de norm in heel wat klassen, maar in de lerarenopleidingen wordt diversiteit nog te vaak stiefmoederlijk behandeld. Het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap beveelt aan om van inclusief onderwijs een basisvak te maken in de lerarenopleiding en om er aandacht aan te besteden bij opleidingen op de werkplek.⁷

In de erkenningsvoorwaarden van lerarenopleidingen dient inclusie een belangrijkere plaats in te nemen zodat aspirant leerkrachten beter voorbereid worden op het lesgeven aan diverse klasgroepen. Ze moeten inzicht krijgen in het ontwikkelen van krachtige leeromgevingen en in hoe ze daarbij kunnen samenwerken met hun collega's en directie. Ze moeten leren hoe te anticiperen op drempels voor leerlingen, hoe ze in hun lesvoorbereidingen aandacht kunnen schenken aan toegankelijkheid, welke aanpassingen ze kunnen voorzien wanneer er toch nog drempels overblijven, hoe ze aangepaste doelen kunnen stellen voor leerlingen met een individueel aangepast curriculum, hoe ze de expertise van de leerlingen en de ouders hierbij kunnen betrekken enzovoort.

Vooraf in het kantelmoment waarin we nu zitten, moet ook in de (prioritaire) nascholing extra aandacht gaan naar het coachen van leerkrachten en directies. Veel leerkrachten werden in hun lerarenopleiding nog onvoldoende geschoold over inclusie. Zij moeten de kans krijgen om dit hiaat weg te werken. Directies kunnen leren hoe ze meer aandacht kunnen geven aan inclusie in de schoolvisie en waarom dat belangrijk is. Ze kunnen elkaar inspireren om ook de ouders en de brede schoolomgeving te betrekken.

De onderwijsinspectie moet instaan voor kwaliteitscontrole en scholen die nog onvoldoende sterk staan op vlak van inclusie moeten beter ondersteund worden om inclusiever te gaan werken. De overheid kan hiervoor een meer proactieve rol toekennen aan de pedagogische begeleidingsdiensten.

4. Zorg voor voldoende en goed georganiseerde ondersteuning

De overheid dient ervoor te zorgen dat scholen uitgerust zijn om kwaliteitsvol inclusief onderwijs te kunnen bieden. Dat betekent ook dat scholen en leerkrachten voldoende ondersteund worden en dat de ondersteuning zo efficiënt mogelijk wordt ingezet. We hernemen hieronder enkele krachtlijnen uit het rapport van de Commissie Struyf⁸.

---

⁷ VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap, Slotopmerkingen betreffende het initiële verslag van België, 2014.

⁸ Evaluatie van het nieuwe ondersteuningsmodel, Rapport op basis van beschikbare bronnen over de organisatie en werking van het ondersteuningsmodel in de periode van 1 september 2017 tot 31 augustus 2019, Commissie

Kwaliteitsvol inclusief onderwijs is voor de Commissie niet mogelijk wanneer leerlingen in het buitengewoon onderwijs beter omkaderd worden dan in het gewoon onderwijs. Om kwaliteitsvol onderwijs in het gewoon onderwijs waar te maken voor álle leerlingen moet het gewoon onderwijs ook de aantrekkelijkste keuze worden.

Ondersteuning kan slechts efficiënt en doelmatig zijn wanneer scholen voor gewoon onderwijs de verantwoordelijkheid voor de begeleiding van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften ten volle kunnen opnemen. De Commissie beveelt aan om de scholen meer medezeggenschap te geven en ervoor te zorgen dat zij die ook opnemen in het bepalen van ondersteuningsbehoeften en de wijze waarop ondersteuning in de school wordt gegeven. Op voorwaarde dat ze een beleid voeren op vlak van inclusie.

Op langere termijn kan geëvolueerd worden naar een model waarbij de middelen voor ondersteuning toegekend worden aan scholen voor gewoon onderwijs of aan scholengemeenschappen. Met deze middelen kunnen scholen zelf bijkomend personeel aanstellen in functie van de ondersteuningsnoden.

5. Voorzie revalidatie en therapie in het gewoon onderwijs

Revalidatie en therapie worden vandaag enkel in het buitengewoon onderwijs aangeboden en niet in het gewoon onderwijs. Ouders die kiezen voor gewoon onderwijs, worden gedwongen om de revalidatie en therapie zelf te organiseren (en te financieren) na de schooltijd. Dit betekent een extra belasting voor de ouders en voor het kind, en stuurt mogelijk de keuze van veel ouders voor het buitengewoon onderwijs.

Systemen moeten zo herdacht worden dat revalidatie en therapie ook in het gewoon onderwijs kunnen georganiseerd worden voor kinderen die daar nood aan hebben. Een grotere spreiding van leerlingen met specifieke beperkingen vraagt om creatieve oplossingen. Hierbij kan gedacht worden aan samenwerkingsverbanden met (para)medici in de nabijheid van scholen voor gewoon onderwijs. Het buitengewoon onderwijs kan hierbij een draaischijffunctie opnemen. Zo kan het buitengewoon onderwijs eerder een dienst worden die inclusief onderwijs faciliteert dan een plaats waar gesegregeerd onderwijs geboden wordt. **Scholen voor gewoon onderwijs moeten ook de mogelijkheid krijgen om meer (para)medische, sociale, psychologische en orthopedagogische profielen in dienst te nemen.**

Daarnaast moeten ouders vlotter toegang krijgen tot een persoonlijke-assistentiebudget (PAB) om de assistentie voor hun kind thuis of op school te organiseren en te financieren. De persoonlijke assistenten kunnen helpen bij lichamelijke taken (bijvoorbeeld aankleden of eten), verplaatsingen naar school, uitstappen, en kunnen agogische, pedagogische of

orthopedagogische begeleiding bieden (zelfredzaamheid, assertiviteit, toekomstplanning enzovoort). De wachtlijsten zetten een rem op inclusie en moeten weggewerkt worden.

Voor een goeie omkadering van leerlingen die nood hebben aan specifieke zorg zal het er dus op aankomen dat er over de beleidsdomeinen heen een gepast beleid gevoerd wordt.

Slotbeschouwing

Door in te zetten op elk van deze vijf werven zal het makkelijker worden om verder te evolueren naar één inclusief onderwijssysteem. Zo'n inclusief onderwijssysteem kan niet van vandaag op morgen gerealiseerd worden, en dat hoeft ook niet. Maar het blijvend investeren in het buitengewoon onderwijs zoals we dat vandaag kennen (met de oprichting van nieuwe types en bijkomende campussen) en het uitblijven van duidelijke doelstellingen en een groeipad om inclusief onderwijs te bereiken, valt niet te rijmen met de internationaalrechtelijke verplichtingen die op de Vlaamse Gemeenschap rusten. Het draagt er bovendien toe bij dat scholen vandaag al te snel geneigd zijn om te denken dat kinderen met een beperking niet in het gewoon onderwijs thuishoren.

Een nieuw decretaal kader zal dan ook slechts een verbetering inhouden indien het die onduidelijkheid wegneemt en vertrekt van een planmatig streven naar één inclusief onderwijssysteem. Met deze aanbevelingen geven we door wat onderwijsactoren zelf noodzakelijk vinden om tot meer en beter inclusief onderwijs te kunnen komen. Wat ze vragen is geen *rocket science* maar bouwt verder op de expertise die reeds aanwezig is.